

В. М. Сасноўскі

к. геагр. н., дацэнт

V. Sosnovski

Candidate of Geography Sciences,
Associate Professor

Амаль стагоддзе аддзяляе нас ад выхаду першага падручніка па геаграфіі Беларусі, які быў падрыхтаваны А.Смолічам. Напісаны ён быў не выпадкова па-беларуску, таму як ён цудоўна разумеў, якую ролю адыграе нацыянальная адукацыя, школа ў жыцці народа. “Асноваю нацыянальнае школы служыць родная мова – адзнака нацыі, яе духоўны твар. Мова збірае ў сабе ўсё, што мае дух нацыі. Няма ў нацыі нічога ні малага ні вялікага, чаго б мова не ведала. Без мовы не адбываецца творчасць народу. Пакуль жыве мова, датуль жыве і народ, датуль і нацыянальнае выхаваньне будзе мець вялікую вагу і значэнне. Адабраць у народу мову – значыць спыніць яго развіццё, паставіць на дарозе яго культурнай творчасці глухую перагародку. Эпоха заняпаду мовы ў жыцці нацыі – гэта эпоха заняпаду ўсяго жыцця народу, спыненне працы яго розуму: гэта нацыянальная хвароба, самае горшае няшчасце, якое можа здарыцца ў цэлага народу” [1, с.367]. Шмат змен адбылося ў нашым жыцці за гэты час. Вось ужо чвэрць стагоддзя Рэспубліка Беларусь з’яўляецца незалежнай краінай, а заклік А.Смоліча зрабіць школу беларускамоўнай нават і не пачуты. Нічога іншага, акрамя агіды не выклікаюць сённяшнія лічбы навучання вучняў па-беларуску ў агульнаадукацыйных школах (15%) і студэнтаў ва ўстановах вышэйшай адукацыі (1%) краіны. Такімі тэмпамі нам давядзецца яшчэ вельмі доўга ісці да Беларусі. Цяжка нават уявіць, каб школьнае навучанне ў суседніх Польшчы, Літве, Латвіі, іншых краінах свету, за рэдкім выключэннем, вялося не на мовах тытульных нацый.

Прычыны такога катастрофічнага становішча ў нацыянальнай сістэме адукацыі разнастайныя. На маю думку, іх нельга зводзіць толькі да адсутнасці палітычнай волі змяніць сітуацыю ў лепшы бок у прэзідэнта краіны, хаця і скідваць з рахунку тое, што, калі б па-беларуску загаварыў А.Лукашэнка і яго атачэнне, яна сама б пачала змяняцца ў гэты бок. Галоўнымі прычынамі, мне бачацца, па-першае, адсутнасць запатрабаванасці беларускай мовы з боку ўстаноў вышэйшай адукацыі, па-другое, не жаданне ёю карыстацца выкладчыкамі ўсіх узроўняў. Адносна першай прычыны можна сказаць, што яе істотнаму аслабленню паспрыяла б стварэнне Нацыянальнага ўніверсітэта, дзе выкладанне ўсіх дысцыплін вялося б на беларускай мове. На жаль, з боку Міністэрства адукацыі ніякіх заўважных рухаў у накірунку стварэння такога ўніверсітэта не назіраецца, а намаганні ў грамадскіх арганізацый для такой сур’ёзнай справы недастаткова. Што тычыцца другой прычыны, тут усё значна прасцей. Здаецца, сёння ніхто нікому не забараняе выдаваць дапаможнікі і падручнікі, чытаць студэнтам лекцыі па-беларуску. Аднак, калі паглядзець толькі на выданне вучэбнай літаратуры па геаграфіі Беларусі, ахоплівае жах. За рэдкім выключэннем, гэта пераважна рускамоўныя выданні. Узнікае натуральнае пытанне – няўжо А.Смолічу напачатку ХХ ст. было прасцей і лягчэй выдаваць свае працы на роднай мове? Упэўнены, што не. Проста гэты разумны чалавек быў на сваім месцы і цудоўна разумеў, што толькі тады, калі адукацыя будзе пранізана духам беларушчыны, калі вучні па-сапраўднаму адчуюць, у якой краіне яны нарадзіліся і жывуць, якія праблемы яе хвалююць, толькі тады мы атрымаем сапраўдных патрыётаў. У выніку атрымліваецца дзіўная рэч: нават па форме (маецца на ўвазе мова) мы сёння не наблізіліся да геаграфіі Беларусі А.Смоліча. Што ўжо казаць пра змест. Змест таго, каб рыхтаваць вучняў да рашэння практычных задач, звязаных са штодзённымі праблемамі і глабальнымі выклікамі сучаснай цывілізацыі, шэраг ачынных навукоўцаў сцвярджаюць, што “Основу школьной географии должны составить основные понятия и закономерности этой науки...” [2, с.12]. Зразумела, на розных этапах развіцця краіны задачы навукі могуць змяняцца, аднак не выклікае сумненняў, што першачарговае значэнне заўсёды павінны займаць прыкладныя яе аспекты. У сучасных умовах развіцця Беларусі намаганні географаў неабходна скіраваць на вывучэнне тых змяненняў, якія адбыліся за апошнія дзесяцігоддзі і на вызначэнне хаця б найважнейшых тэндэнцый далейшага развіцця. Што

адбываецца з прыродным асяроддзем, эканомікай, грамадствам, якую нішу можа і павінна заняць Беларусь у міжнародным падзеле працы – вось толькі некаторыя пытанні, якія патрабуюць адказу.

Мая заклапочанасць аб роднай мове і тых праблемах, якія павінна вырашаць географічная навука і найперш географія Беларусі прадыктавана толькі адным – выратавацца беларусам як нацыі. А пагроза знікнення мовы – гэта прамы шлях да яе знікнення. Ну а тое, што беларуская мова трапіла ў спіс знікаючых, не патрабуе ніякага доказу, таму як гэты сумны факт зафіксаваны ЮНЕСКА. Ігнараванне рэальных праблем прыроды, насельніцтва, гаспадаркі, не здольнасць разглядаць іх у цеснай сувязі з жыццём кожнага беларуса – гэта ўжо шлях да знікнення самой географіі.

ЛІТАРАТУРА

1. Смоліч, А. Географія Беларусі. Мн.: 1993.
2. Иванов, Д. Л. Состояние. Проблемы и перспективы географии и географического образования в Беларуси / Д. Л. Иванов, М. Н. Брилевский // Географія. – 2015. - № 7. – С. 3–19.
3. Сасноўскі, В. М. Прыкладное значэнне школьнага курса “Географія Беларусі” / В. М. Сасноўскі, Д. С. Лукін // Географія. – 2016. - №7. – С. 3– 11.